ناساندن

حەمید کەشکۆڵی

هونەری پاکبوونەوە لە ئەدەبی ستیغ داغرمانی سویدیدا

و: سەڵاح عومەر

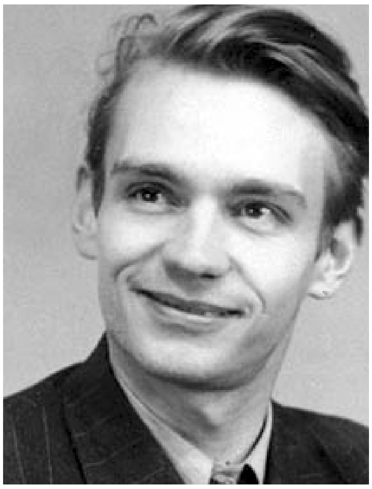

ستیغ داغرمان

تا ئەمڕۆش تۆژینەوە و لێکۆڵینەوەی هەمەجۆر لە بارەی نووسەری سویدی گەورە ستیغ داغرمان بڵاو دەکرێتەوە کە باس لە بەرهەم و ژیاننامەی ئەو دەکەن. لە سویدیش کۆمەڵەیەک بەناوی ستیغ داغرمان هەیە کە ئەرکی کارکردنە لەو شتانەی پەیوەندی بەم نووسەرە مەزنەوە هەیە، وەک ئەرشیف و بەرهەم و ئەو لێکۆڵینەوە و توێژینەوانەی پەیوەندیان بەو و بەشیعر و چیرۆک و ڕۆمان و شانۆ و سیناریۆکانیەوە هەیە، بە چەشنێ ئەم بەرهەمانەی ئەو لە ماوەی ئەو تەمەنە کورتەی کە (٣١) ساڵە نووسیویەتی بەموجیزەیەک دەژمێردرێ. لە کاتێکدا نووسەری وا هەیە تەمەنی کیسەڵی هەیە کەچی ئەوەی دەینووسێ شایانی پاشەڕۆی نووسەرێکی وەک داغرمانی نییە.

بۆیە من بەو توانا کەمەی کە لە نووسیندا هەمە ئەم نووسەرە گەورەیە وەردەگرم، لە هەمان کاتدا نیگەرانم لەوەی لەیادکردنەوەکەیدا خراپە بنوێنم، شەرمیش دەکەم ئەم وتارە لەگەڵ ئەو لێکۆڵینەوە و توێژنەوانەی تۆژەرە سویدیەکان لە بارەی ئەو دەینووسن بەراورد بکەم، بەڵام پێم باش بوو وەک پێویستیەک بۆ ناساندنی بەخوێنەران، شتێ لەبارەی بنووسم ناشزانم بەرهەمەکانی تا چەند وەرگێڕاوەتە سەر زمانی دیکە. ستیغ داغرمان لە (٥)ی ت١ی ١٩٢٣ لە یەکێ لە گوندەکانی ناوچەی (الفکارەبی) لە ماڵی باپیرەی لە دایک بووە و هەر لەوێ گەورەبووە، چاک پەروەردە کراوە و خۆشەویستی و گرینگی پێ بەخشراوە.

ستیغ لە یادەوەریەکانی ڕۆژانەیدا زۆر بەچاکی باس لەمە دەکات. باوکی کرێکاری تەقاندنەوەی چیاکان بوو و ئامادەیی ئەوەی تێدانەبوو ئەو کات خێزان پێک بهێنێ. ژیانی داغرمان لەگەڵ سەردەمی کۆنی مێژووی سوید وەک وڵاتێکی کشتوکاڵی و لەناو مەزراکاندا وەک (لاگر کرانتز) دەڵێ دەست پێ دەکات. ئەم کەش و هەوایە لە هەندێ لە بەرهەمەکانی بەتایبەتی ڕۆمانی (ئازاری ژن گواستنەوە) ڕەنگی داوەتەوە. هەروەها ستیغ لە کێڵگەکەی باپیری کاری کردووە و لەبارەی ماوەی ئەو قەیرانەی بەسەر ئەوروپا و سوید هەڵی کردووە لەڕێی ئەو لات و هەژارانەی لە کێڵگەکەی باپیری تووشیان دەهات سەرنج و تێبینی لا دروست بوو. کە باپیری هەمیشە بەگەرمی پێشوازی لێ دەکردن و لەگەڵیان بەخشندە بوو. بەڵام مردنی باپیری کۆستێکی گەورە بوو بۆی و نائارامییەکی مەزنی لا دروست کرد. باپیری کە بەدەستی شێتێکی تاوانبار لەو کاتەی شەوێک لە شەوان ئەسپەکانی خۆی بەسەر دەکردەوە گیانی لەدەست دا. (داغرمان) لە بارەی ئەم کارەساتە لە یەکێ لە قەسیدە سەرەتاییەکانی نووسیویەتی، ئینجا داپیرەشی پاش ماوەیەکی کەم دەمرێ و پاش دوو ساڵی تریش هاوڕێیەکی ئازیزی دەکەوێتە ژێر ڕەنووە بەفر و گیان لەدەست دەدات کە پێکەوە بوون و لە ناو چیاکاندا گەشتیان دەکرد. ئەم مردنە کارەساتاویانە کارێکی زۆریان کردە سەر ژیانی داغرمان. لەو کاتەی کە ساڵانێ بوو لە ستۆکهۆڵم دەژیا و بەچاوی خۆی ئەم ڕووداوانەی دەبینی و تیایاندا دەژیا. لە هەمان کاتدا لە پەیمانگای (سودرئالاتین)ی کلاسیکی ساڵی (١٩٤٢) خوێندنی هەروەها، وە بۆ ماوەیەک لە پەیمانگای ستۆکهۆڵمی باڵا چووە بەرخوێندن. بەڵام هێندەی پێ نەچوو بۆ خوێندنی ڕۆژنامەگەری ئەوێی جێهێشت و کاری لە ڕۆژنامەی (ئاربیتارن) کرد، هەر لە قۆناغی ئامادییشەوە ئەندامێکی کارای بزوتنەوەی سەندیکایی بوو، ئەو بزوتنە سەندیکایەش تەوژمێکی سیاسی ڕادیکاڵی بوو و لەگەڵ حیزبە بورژوازی و سوسیالیستیە دیموکراسییەکان لە ڕووی هەڵوێست لە مەسەلە سیاسیە بنبڕکەرەکان جیاوازی بوو.

سیمای سەندیکایی بەسەر تێڕوانینەکانی داغرمان بۆ جیهان و ژیان دیار بوو و وەفاداری

بیروڕاکانی بوو، پەیوەندییەکانیشی بە قوربانییانی شەڕ و هەڵاتووە سیاسییەکان وایکرد هاوسەرگیری لەگەڵ یەکێ لە ئافرەتە پەناهەندانە شیوعییەکان بکات. ئەویش (ئانامارییە)یە کە یەکێ بوو لە قوربانییەکانی دەستی تیرۆر و ئازاردانی بێ هاوتا. (ئانامارییە) ساڵی ١٩٣٤ لە ئەڵمانیا هەڵهات و چووە نەرویژ و دوایی لە سوید گیرسایەوە. پێشتریش لە شەڕی ناوخۆی ئیسپانیا بەشداری کرد بوو و خۆشەویستترین هاوڕێی لەوێ لەدەست دابوو. (ئاناماریا) لە یەکێ لە یانەکانی گەنجانی سەندیکایی ساڵی (١٩٤٢) چاوی بە داغرمان کەوت کە ئەو کات داغرمان تەمەنی (١٩) و ئانا (١٨) ساڵان بوون.

ژیانی داغرمان گۆڕانێکی ڕیشەیی پاش دەرچوونی ڕۆمانی یەکەمی بەسەردا هات و وەک نووسەرێکی بەناوبانگ لە ناو خەڵکدا دەرکەوت.

هەتا لەسەر ئاستی خودیش ناوی ڕۆیشتبوو بەخاوەنی پارەیەکی باش، ئەمەش وایکرد ببێ بەخاوەن ئوتومبێل و کۆشک کە ئەوسا ئەمە تاڕادەیەک دیاردەیەکی نامۆ بوو. داغرمان زۆر حەزی لە لێخوڕینی ئوتومبێلی گەورە و فەراح و خێرا بوو. لە ژیانی یەکەم هاوسەریشیدا تووشی سەرنەکەوتن هات بۆیە (ئەیثا بیورک)ی ئەکتەری خواست. وە لە قۆناغی گەنجێتیدا لە ماوەیەکی پێوانەییدا بەبەراورد لەگەڵ هاوڕێ نووسەرەکانی بەتەمەن لە خۆی گەورەتر و ئەوانەی لە تەمەندا وەک ئەو بوون لە بواری ئەدەب سەرکەوتنێکی گەورە و ناوبانگێکی فراوانی پەیداکرد و ، خەڵک کتێبەکانی ئەویان خوێندەوە و بەشێوەیەکی بەرفراوان کەوتنە گفتوگۆکردن لە بارەیان، هەروەها شانۆگەرییەکانیشی لەسەر تەختەی شانۆ نمایش کران و ڕۆشنایی لەسەر بوو. بەڵام پاش ڕۆمانی (ئازارەکانی ژن گواستنەوە) بەرە بەرە بەرهەمەکانی لە کورتیاندا کە ساڵی (١٩٤٩) بڵاو کرایەوە پاشان. زۆر هەوڵی دا بەرهەمەکانی وەک جاران زۆر بکاتەوە، بەڵام لەمەدا سەرنەکەوت. وە ئەو کاتەی توانای بۆ داهێنان و نووسین وەدەست هێناوە بۆ یەکێ لە هاوڕێکانی دەنووسێ: (ئەی خوایە چەند خۆشە پاش دوو ساڵ سست بوون، تووشی خەوزڕان بووم و بۆ دوو شەو نەمتوانی بنووم، لە شەوی سێیەمدا تا گرتمی: تایەکی فێنک کەرەوە، ئێستاش هەست بەمەستیەکی خۆش دەکەم.)

بەڵام کۆسپ و زەحمەتی بەردەوام زۆر دەبن. بۆیە هەوڵی دا نیگەرانییەکەی سڕ بکات و لەڕێی هاتوچۆکردنی هۆڵەکانی سینەما و سەیر کردنی تۆپی پێ متی بکات. هەروەها بەدوای ئیلهام وەرگرتن لە گەشت و کەش و هەوای تازە دەگەڕا بەڵام بێ هودە بوو.

(ئاناماریا) کە تا ئێستا لە ژیان ماوە لە یەکێ لە چاوپێکەوتنەکانی لەگەڵ ڕۆژنامەی (ئەسقسکادا غیلارت) کە بەیانیان دەردەچووم دەڵێ:

لە ناو خەڵک بووم و خەڵک قسەیان لەبارەی ئەوەوە دەکرد و مشتومڕیان بوو، ستیغ کەمدوو بوو

بێ دەنگ دادەنیشت، من لە جیاتی ئەو قسەم دەکرد.

ستیغ ئاناماریای زۆ خۆشدەویست، بەڵام خۆشەویستییەکی یەک لایەنە. ئاناماریا دان بەوەدا دەنێ کە هەمان هەست و نەستی بەرامبەر ئەوەوە نەبووە. وەبەپێی قسەی ئانا ئەوان وەک دوو هاوڕێ وابوون و باوەڕیان بە ئایدۆلۆژیایەکی هاوبەش هەبووە و بیریان لە گۆڕینی جیهان کردووەتەوە. ئانا دەڵێ: (هەردووکمان هەوڵی پەروەردەکردنی میللەتمان دەدا و هاوکاری یەکمان لەم کارە دەکرد، هەروەها دەڵێ: ستیغ ڕوحی لە تەنیایی دەچوو و هەستی بەوە نەدەکرد کە خەڵک خۆشیان دەوێ.)

لە ڕۆمانی (ئەژدیهاک)دا لە نیگەرانی نەوەی چلەکانی سەدەی ڕابردوو دەدوێ، کە ڕووداوەکانی لە یەکێ لە سەربازگەکانی سوید ڕوو دەدەن، (ئەژدیهاکیش) لێرەدا ئاماژەیە بۆ ئەو مەترسیانەی ڕوویان لە ئەورووپا و مرۆڤایەتی کردووە و هێمایە بۆ شوومی جەنگ و کارەساتە مرۆییەکان. ستیغ ماوەی پاش شەڕی دووەمی جیهان لە ئەڵمانیا ژیاوە و لەوێ ڕیپۆرتاژی گرینگی بۆ ڕۆژنامەی (ئەربیتارن)ی سویدی ناردووە، کە لەو نامەیەی لە ١٩٤٥/١٠/٢٩ نووسیویەتی هاتووە دەڵێ: (خۆم لەناو وێرانەکاندا ون کردووە و ئەو کاتەی شەوان تەنیا خەون دەبینم، هێدی هێدی خۆم وەدەست دێنمەوە).

لەدوا قەسیدەکانیدا کە بەر لە خۆکوشتنی نووسیویەتی ڕەشبینیەکی ترسناک دەردەبڕێ و نیگەرانیەکی گەورە هەیە، وەک بەردەوام دان بەوە دادەنێ.

لەم بارەیەوە بۆ ئەنجا لانڤەری کچە ئەکتەری شانۆیی دەنووسێ: بەشێوەیەک لە شێوەکان لەناو ڕێڕەوێکی داخراودا ژیانم قەتیس ماوە و نازانم چۆن بێمە دەرەوە، وەک جاران ناتوانم بنووسم و پێ بکەنم و قسە بکەم و بخوێنمەوە. هەست دەکەم وام لێهاتووە بکەومە دەرەوەی یارییەکە.

ستیغ داغرمان لە ١٤ ت٢ ١٩٥٤ لە تەمەنی (٣١) ساڵیدا لە گەراج لە گوندی (ئانەبلری) بەهۆی گازی ئۆتۆمبێلەکەی پاش کردنەوەی لە ناو گازەکەدا خۆی کوشت.

داغرمان نیگەرانی نەوەکەی خۆی لە سوید و ئازارەکانی بەرجەستە دەکات. لەم بارەیەوە وتەیەکی هەیە کاتێ دەڵێ: نیگەرانی لە هەموو نیگەرانییەکانی جیهان گەورەترە.

فرانزکافکاش لە بیروباوەڕ و داهێناندا ئیلهام بەخش و نموونەی باڵای بوو ، هەروەها ستیغ نووسەری ئێرانی سادق هیدایەتم بیر دێنێتەوە کە لە ماوەی ژیانی ئەودا ژیاوە و خۆی کوشتووە.

داغرمان تا ئەوپەڕی مرۆیی بوو لە پێناوی خزمەتی مرۆڤایەتیدا. و بیری لە گۆڕینی جیهان و بەرەو باشترکردنی دەکردەوە

سەرچاوە: ڕۆژنامەی الصباح، چوارشەممە ١٤ ئایاری ٢٠٠٨، ژمارە ١٣٨٨